

Koldingbogen

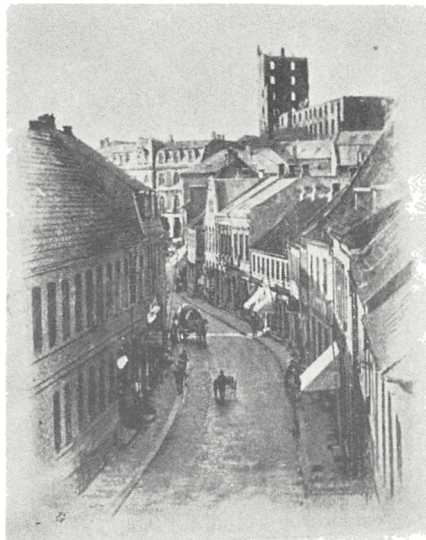
ÅRSTAL:	1972
FORFATTER:	Axel Andersen
TITEL:	Luseby, Katsund og Sviegade
KORT RESUME:	De gamle gadenavnes oprindelse

Luseby, Katsund og Sviiegade

Hvorfra stammer de gamle gadenavne?

Går man en tur i sin by og bevæger sig lidt udenfor de egentlige strøggader, finder man en mængde besynderlige gadenavne – ser dem – og går så videre uden egentlig at spekulere over, hvad de betyder eller hvorfra de har deres oprindelse. Og trods byhistorikernes intense forskning er der da også flere af gadenavnene, som helt har unddraget sig en sikker tydning.

Således nævnes Laasby (Låsbygade) første gang allerede i 1484, og med uvæsentlige ændringer holder denne stavemåde sig helt til omkring år 1700. Rantzau har f. eks. navnet "Lussbuc". De ældste navne med endelsen "by" stammer helt fra vikingetiden, men mange af dem er dog sikkert meget yngre. Rektor Georg Bruun fortæller om mange af de gamle gadenavne i sin bog "Kolding før 1700" og bringer i bogen bl.a. kortet, som ses på næste side. Man ser på dette kort i baggrunden Koldinghus, Staldgården og Dyrehaven, og der, hvor nu Fynsvej går, det såkaldte "Forwerck". Ordet betyder både avlsgård og fremskudt befæstning. Efter tegningen her menes nok det første.

Et gammelt billede af Låsbygade, engang en af byens betydeligste forretningsgader.

I Laabykvarteret ligger foruden hospitalet omkring 20 huse eller gårde, ret spredt med mellemliggende marker og tofter. Et af de største huse syd for Laasbygade er betegnet som "Blessbergk". På Sct. Jørgensbanken ses en del bygninger, blandt disse en mindre, "Sct. Jørgenshoff". Over åen fører tre broer, en mindre, hvor Vesterbro nu ligger, Sønderbro med syv små huse på den sydlige åbred, og længere mod øst "Kongens Vindebro".

Kortets mellemste parti optages af kirken, Latinskolen, Nørregade (nu Adelgade), Torvet, Vestergade, Rendebanen, Søndergade (nu Helligkorsgade) og Østergade. Østergade har en tæt bebyggelse på den østlige side. Fra Vestergade til Østergade løber det på begge sider bebyggede Katsund.

Parallelt med Søndergade (nu Helligkorsgade) ligger en på den nordlige side tæt bebygget gade (det senere Brostræde). Det er den gade, som til forskellige tider hed Skidenstræde, Rakkergade og Bødelgade.

Nord for nuværende Klostergade ses den kongelige urtehøve, grænsende mod vest til en gade uden navn, bebygget på den vestlige side, den nuværende Slotsgade. Syd for Klostergade ligger i trærige

haver nogle anselige bygninger, mod syd-øst en spredt husrække vest for den kongevej, der fra vindebroen fører op til slottet.

Af alle kortets bygninger står nu kun slottet og kirken.

Den vej, hvor Låsbygade nu går, kan først være blevet farbar, da moradserne blev opfyldt og fjællebroer blev lagt over de små vandløb, som dengang skar sænkningen. At der her skulle have været en losseplads, som gav stedet navnet "Losseby", var tidligere en ret almindelig opfattelse, som dog er uantagelig, ligesom forklaringer om, at "Luseby" skulle stamme fra, at kvarteret var fattigt og urenligt. Andre antagelser går ud på, at her var byens nordligste ende, her låste man byen (byporten) af.

Men for ingen af disse "tydninger" har der foreligget konkrete beviser, og for så vidt er spørgsmålet om navnets oprindelse altså aldrig blevet løst.

På ganske samme måde stiller det sig med oprindelsen til navnet "Blæsbjerg". Det brugtes i middelalderens slutning og findes på Rantzaus kort som betegnelse på et enkelt stort hus. Der er fremsat den

"Katsund", som det ser ud i dag. Her er stadig gennemgang, men strædet er moderniseret, og på det ene hjørne er nu en "pub" i engelsk stil

Sviiegade - nu Sviatorv - hvor trommeslageren averterede kommende begivenheder for al folket.

Kolding i Frederik II's Tid.

påstand, at her blæste byhyrden kvæget Sammen, og at her var hyrdens bolig. Denne forklaring er uantagelig. Hyrden har sikkert ikke haft så fin en embedsbolig, snarere har han boet i et af de små huse i Hyrdestræde. Bedre kan man tro på Fyhns udlægning, at det årlige kvægmarked blev holdt på dette sted, og at markedets begyndelse kan have været tilkendegivet ved hornblæsning.

Ligeledes er navnene "Svietorv" og "Sviegade" hidtil uopklarede. Fyhn udlæder navnene fra, at husene i ældre tid er blevet "svedet af": "siges at være ved ildsvaade ødelagt". Det er dog en tvivlsom forklaring, idet samme skæbne ramte mange andre gader heromkring. Eliasen mener, at navnene stammer fra, at her blev byens kreaturer "svedne", d.v.s. brændemærkede, før de om foråret skulle på græs. Støttende sig til, at der i Ribe også findes en "Sviegade" og i 1663 blev bekostet en "Sviæpæl", har Hugo Mathiesen fremsat den formodning, at kreaturerne, "når de om efteraaret toges hjem fra holmene, fik deres buskede og stride

haardække afsvedne med glødende jern". Men ingen af de mange forklaringer om navnets oprindelse er dog nogen sinde bevist.

"Katsund"-navnet nævnes første gang i 1456. Gaden ses ligeledes på Rantzaus kort, løbende fra Vestergade til Østergade med tæt bebyggelse på begge sider. I det 16. århundrede var strædet 3 meter bredt foruden et lille vandløb i midten. Endnu i 1820 har der været en snæver gang mellem bygningerne mod syd og nord, der efterhånden havde erobret grunden, og vægterne måtte om vinteren kaste sne i strædet.

Hvoraf kommer navnet "Katsund"?

Som nævnt løb gennem strædet et vandløb, og hvor dette vandløb passerede byvolden, har det været nødvendigt at rejse en "Kat", hvorved man i middelalderen forstod et forhøjet sted på fæstningsvolden, hvorfra man kunne beherske den nærmeste del af volden — en skanse eller en tømmerbygning, hvorpå man f. eks. kunne anbringe blider eller andre forsvarsapparater. "Sund" betyder i ældre dansk ikke blot en rende, men også et

smalt stræde. Navnet findes også i andre byer.

Vest for den kongelige urtehøve lå "Gade bag slottet", den senere "Peder-silliegade", nu Slotsgade. Gadens østlige side var ubebygget, og på den vestlige hvilede den servitut, at husene skulle være uden kviste, for at ikke uvedkommende øjne skulle kunne kigge ned i den kongelige gartnerhave.

Ganske forsvundne er nu forlængst nogle gyder, som nævnes i det 17. århundrede, således "Kedelsmedgade", som gik nord om det tidligere "Fremad" — nu "Casino" — fra Låsbygade ned til søen, "Fruegade", der mod øst løb parallelt med Brostræde, samt det berygtede stræde "Divelshul" (Djævlhullet), som fortsatte Vestergade ned til åen.

Det uhyggelige navn stammer fra, at her måtte kvinder som fik navnet hekse heftet på sig og som mentes at være besat af djævelen, bestå "vandprøven" i åen. Ved nutidige foretagne gadenavngivninger har man fundet frem til flere af de gamle gadebetegnelser — således er både Kedelsmedgade og Divelshul kommet til ære og værdighed igen.